

ZPRÁVY

ZA DOC. PhDr. BOLESLAVEM BÁRTOU CSc.

Vrcholné setkání prezidenta republiky Václava Havla s představiteli stran a hnutí státu dne 31. května 1991 v Budmericích u Bratislavy vejde patrně do naší moderní historie nejen dramatickostí projednávaného tématu — hledáním nových základů našeho státu v česko-slovenské vzájemnosti, nýbrž i svým neočekávaným vyústěním. Bylo přerušeno a posléze ukončeno v souvislosti s náhlým úmrtím jednoho z účastníků jednání, předsedy Hnutí za samosprávnou demokracii — Společnosti pro Moravu a Slezsko, docenta PhDr. Boleslava Bárty, CSc. Naše veřejnost se s ním v posledních necelých dvou letech setkávala především jako s politikem, představitelem hnutí usilujícího o obnovu samosprávnosti země moravskoslezské. I když tato politická činnost zesnulého patřila v období Pražského jara a znovu pak po 17. listopadu 1989 k jeho životním dominantám, byl by pohled na jeho osobnost přinejmenším velmi jednostranný, kdybychom opomenuli skutečnost, že jeho životním údělem byla psychologie, jejímž čelným představitelem po celá desetiletí byl. Přenechám proto politickou stránku jeho života historikům a chtěl bych zde v krátkém odstupu od jeho smrti několika slovy připomenout ty stránky jeho života, jimiž se zapsal do dějin naší psychologie.

Boleslav Bárta se narodil 14. srpna 1929 v Rozhraní na Boskovicku, v krajině, v níž se Malá Haná prolíná s Drahanskou vrchovinou. Byl to kraj jeho dětství, kde se mu dostalo i základního vzdělání. Po přestěhování rodiny do Brna v roce 1940 zůstal již tomuto městu věrný po celý život. Vystudoval zde reálné gymnázium a na filozofické fakultě Masarykovy univerzity si zvolil za své budoucí povolání psychologii. Svým zaměřením měl blízko k biologii a zejména medicíně, kterou rovněž jistý čas studoval a získal tak širší základy pro svou psychologickou specializaci. Na psychologickém ústavu filozofické fakulty MU byl krátce žákem svérázného svobodomyšlného Slovince prof. Dr. Mihajla Rostohara (1878—1966) a profesora Dr. Viléma Chmelaře, DrSc. (1892—1988). Vliv na jeho osobní zránění i odborný vývoj jistě též měla činovníky tehdejších totalitních poměrů perzekvovaná představitelka křesťanské humanitní tradice docentka Dr. Ludmila Kolaříková (1909—1968) a v jistém ohledu na něho zapůsobil i čelný představitel naší republikánské demokratické inteligence a člen druhého odboje profesor Dr. Robert Konečný, CSc. (1906—1981).

Tradice brněnského Psychologického ústavu, jenž vznikl počátkem dvacátých let jako první svého druhu u nás na nově zřízené Masarykově univerzitě, se vyznačovala orientací na spojení psychologie s aktuálními problémy života a doby. Můžeme ji vysledovat i v odborném vývoji Boleslava Bárty, který zde ukončil své studium psychologie v roce 1952 a v následujícím roce z ní získal doktorát. Působil pak krátce jako jeden z našich prvních klinických psychologů ve Státní psychiatrické léčebně v Kroměříži a posléze zakotvil na téměř dvě desetiletí jako odborný asistent na katedře psychologie své mateřské univerzity. Jeho vědecký a zejména pedagogický záběh byl velmi široký: přednášel fyziologickou psychologii, obecnou psychologii, srovnávací psychologii, zejména však psychopatologii a klinickou psychologii. Pro ni se též po dvacetiletém, normalizačním vynuceném přerušení počátkem roku 1990 habilitoval. Napsal a publikoval — v období normalizace nejen pod svým jménem — desítky odborných prací, byl činný jako překladatel a odborný recenzent. Největší a nejtrvalejší zásluhy však získal v rozvoji psychologického poradenství, a to zejména v oblasti výchovy a vzdělávání. I zde mohl navázat na předválečné tradice a poradenskou psychologickou práci Chmelaře a Konečného. Snažil se vyhnout chybám minulosti, a to zejména neosobnímu testování, a odbornou poradenskou psychologickou činnost zakládal na případové práci se solidní klinickou průpravou. V tíživé atmosféře padesátých let se mu podařilo zbudovat v Brně, pod záštitou prof. Dr. V. Chmelaře, Dětskou psychologickou poradnu, z níž se později stala Psychologická výchovná poradna při univerzitě a NV města Brna a nakonec Psychologická výchovná klinika. Boleslav Bárta — podobně jako tehdy na Slovensku M. Bažány — vytvořil za ideologicky krajně nepříznivých podmínek v padesátých letech ucelenou koncepci psychologického poradenství. Podařilo se mu ji v průběhu šedesátých let v úporném zápase s tehdejšími ideologickými strážci zejména z řad komunistických pedagogů a speciálních pedagogů organizačně prosadit a alespoň zčásti institucionálně zajistit v systému psychologické výchovné

péče (v soustavě krajských psychologických výchovných poraden). Pro odbornou psychologii tak vznikla první pracoviště, jejichž hlavní, profilující činností byla činnost psychologická; psychologie se v ní vlastně poprvé prosadila jako samostatná společenská pracovní kategorie. Desítky a později stovky psychologů našly v těchto institucích pracovní příležitost i existenční zajištění. Poradenské instituce a psychologické odborné služby z této koncepce vzniklé se rychle staly samozřejmou součástí našeho života. Jejich původní poslání — poskytovat odborné psychologické služby a péči jedinci, ať je to dítě, dospívající, rodič, učitel atd. — muselo ovšem později čelit tvrdým normalizačním snahám. Není bez zajímavosti, že byly v průběhu normalizace důsledně přejmenovávány (pokud se tak nestalo dříve) na pedagogicko-psychologické poradny, aby již svým názvem jednoznačně vyjadřovaly ideologicky vyžadované „zastřešení“ oficiální pedagogikou a poslání sloužit jako „specifický servis“ institucím totalitního školství. Je proto vlastně jistou ironií poradenské psychologie jako oboru, že se normalizátorům podařilo důslednou orwellovskou skotomizací téměř vymazat Boleslava Bártu (obdobně jako na Slovensku emigrovavšího M. Bažányho) z povědomí většiny zejména mladších poradenských psychologů, a naopak udržet v její historii jména spjatá úzce s deformacemi minulosti.

Boleslavu Bártovi, který od roku 1968 působil jako zástupce docenta, byla hned v počátku procesu normalizace znemožněna habilitace (přes kladné posouzení habilitační práce docentem Dr. O. Kondášem a prof. Dr. A. Jurovským). Na sklonku r. 1971 s ním byl z politických důvodů rozváznán na fakultě pracovní poměr a posléze musel opustit nejen místo ředitele, ale i řadového pracovníka na Psychologické výchovné klinice, o jejíž vybudování se rozhodujícím způsobem zasloužil. Po více než patnáct let žil ve vynuceném odborném ústraní pod pečlivým dohledem pověřených dohlížitelů. Ačkoli byl po srdečních příhodách zdravotně otřesen, znovu a znovu zvedal prapor zápasu a naplňování humanistického poslání psychologie v podmínkách, kdy mnozí jeho kolegové žili oportunisticky nebo v přesvědčení, že se jednoduše nedá nic dělat.

V krátké vzpomínce se nelze zmínit o desítkách statí, které psal v té době většinou „do šuplíku“; svědčí o jeho neutuchajícím odborném zájmu. Jejich tématem byly nejen stále znovu propracovávané otázky koncepce poradenské psychologické péče o děti, mládež a rodinu, ale též nejrůznější témata z odborné poradenské psychologické činnosti, jak se s nimi setkával jako psycholog působící na školách pro mládež vyžadující zvláštní péči, problémy psychologie a psychopatologie dětství a dospívání, psychoterapie, klinické psychologie aj.

Připadl mně smutný úkol rozloučit se s ním při jeho pohřbu z pověření katedry psychologie filozofické fakulty MU a Asociace poradenských psychologů. V závěru své promluvy jsem řekl: Jen málokomu je známo, že Boleslav Bárta léta před svým skonem zakusil ve své klinické smrti mimořádnou zkušenost umírání a přechodu z časnosti do věčnosti. Z psychologie víme, že je to událost zásadního významu osobního i nadosobního. Z tohoto pohledu se nám jeví jeho život v poslední době ve zcela jiném světle. Nestrnul v děsu před smrtí. Tváří v tvář smrti zůstal věrný své hodnotové orientaci a osvědčil tak její opravdovost. Blízkost smrti ho neochromovala, ale byla naopak mimořádným mocným energetickým zdrojem, jak tomu bývá při přiblížení ke Zdroji Nejvyššímu. Jeho smrt je proto v daném kontextu obtěžkána svrchovaným významem a smyslem, a o to více, uvědomujeme-li si, za jaké historické konstelace k ní došlo. Zcela bezděčně se před námi vynořuje archetyp triády a prostředního, jenž je svorníkem mezi krajními a svou smrtí se stává naléhavou výzvou k jejich procitnutí, vyššímu uvědomění, usmíření a sjednocení v lásce.

Touto osobní reflexí končím svou vzpomínku na Boleslava Bártu, psychologa a zaníceného Moravana. Budiž čest jeho památce a všemu dobrému, co vykonal.

K. Plocek